

RUDAR

••• Glasilo slovenskih rudarjev •••

Izhaja trikrat na mesec in sicer vsak prvi, drugi in četrti četrtek v mesecu, z datumom naslednjega dne. Naročnina znaša za celo leto 4 krone, za pol leta 2 kroni in za četrt leta 1 krono. Posamezne številke po 10 vinarjev. Reklamacije so poštnine proste. Nefrankirana pisma se ne sprejmejo. Rokopisi se ne vračajo. Inserati po dogovoru. Uredništvo in upravnništvo lista je v Zagorju ob Savi.

Karteli.

Načelo, na katero se je ošnivalo kapitalistično gospodarstvo v prvih desetletjih svojega obstoja, to načelo je bila **svobodna konkurenca**. Kapitalistični podjetnik ni bil od nikogar odvisen, na nikogar navezan, bil je povsem samostojen gospod ter je v vsakem pogledu samostojno odločal in nastopal. Smel je proizvajati, karkoli je hotel in prodajati, komurkoli je hotel. Od njegove osebne spretnosti in sposobnosti je bilo odvisno, če se mu je posrečilo, proizvajati svoje blago ob posebno nizkih produkcijskih stroških ter ustrezati glede kakovosti izdelkov potrebam in željam odjemalcev. Ko so prihajali njegovi izdelki na trg, so nahajali istovrstne izdelke, ki jih je bil produciral kak drug podjetnik, in sedaj je seve odločala izbira konsumentov, čegavo blago se je prodalo in čegavo je ostalo neprodano. V tovarni je bil podjetnik sam svoj gospod, na trgu pa je odločala potreba o njegovi usodi.

In v začetku se je kapitalističnemu podjetniku dobro godilo pri tej organizaciji proizvodnje in razpečevanja. Njegova nasprotnika sta bila skoraj v vseh industrijskih panogah rokodelstvu in manufaktura. No, rokodelstvo je kaj kmalu podleglo strojnemu delu. S pomočjo nizkih produkcijskih stroškov je bilo pregnano s tržišča. Rokodelstvo in manufaktura sta bila uničena ali pa potisnjena v kot, podvržena sta bila kapitalu. Svobodna konkurenca producentov je povzročila, da je vsepovsod prodiral fabriški zistem, velika podjetja so naraščala po številu in obsegu.

Polagoma pa je prišlo tudi na tem polju do preobrata. Ko so zastarele gospodarske oblike preteklosti popolnoma podlegle ter se umaknile novim kapitalističnim gospodarskim oblikam, pa se je pričela divja konkurenca med kapitalističnimi podjetji samimi. Prišlo je do nove faze gospodarskega boja. Sedaj pa zmaga ni bila več tako lahka nego prej. Kajti konkurenti so bili

približno enako močni, tako glede na kapitalsko moč kakor glede na tehnično popolnost. Trajalo je mnogo dalje, predno se je boj odložil, ki je zahteval večje žrtve in izgube na raznih straneh. Polomi kapitalističnih podjetij so imeli veliko težje in pogubnejše posledice nego pa polomi nekaterih rokodelskih obratov.

Kaj kmalu so spoznali podjetniki trajno nevarnost za njih profite, ki bi nujno sledila zlasti iz neprestanega menjavanja dobrih in slabih gospodarskih perijod, dobrih konjunktur in kriz, ako se nebrzdana medsebojna konkurenca ne bi omejila. Kadar so povpraševanja na trgu in s tem zaeno cene naraščale, tedaj so se obstoječi obrati razširjali ter ustanavljali novi; upeljavalo se je naddnevno delo in jemali so se novi delavci v delo. Kadar pa je sledila reakcija, ki je neizogibna spremljevalka kapitalističnega gospodarstva, kadar je povpraševanje na trgu zopet ponehalo, tedaj se je morala produkcija naravno zopet omejevati, obrati so se morali zopet krčiti, mnogi na novo ustanovljeni dostikrat opuščati. V mnogih slučajih pa je bilo boljše in zvezano z manjšimi izgubami, ako se je produkcija v kljub slabi gospodarski konjunkturi ohranila na isti višini, nego pa da bi se deloma ustavila, oziroma omejila. V takih slučajih ni kazalo družega nego prodajati nakopičeno blago po nizkih cenah. To je rodilo nujne posledice, da so se razvijali med podjetniki divji boji radi cen: podjetniki so skušali drug družega potisniti s trga. Vsakdo je gledal samo na to, da bi bilo treba njegovo produkcijo čim manj omejiti. Namen se je redkokdaj dosegel, ker so imeli pač vsi udeleženci eno in isto stremljenje. Divji boj za trg je poostril samo posledice za podjetnika, pospešil polom marsikaterih podjetij, zaeno pa zavlačeval proces ozdravljenja, ki naj bi kapitalov profit spravil zopet na prejšnjo višino.

Nekaterim, in sicer najmočnejšim industrijam je povzročal ta razvoj posebno težko škodo. Karakteristikon moderne tehnike je, da za-

upa enakemu številu delavcev zmiraj večjo maso proizvodnih sredstev. Zlasti se to lahko opaža v montanski in železarski industriji. Izhod, ki ga imajo podjetniki drugih industrijskih panog, da se izognjejo učinkom nevarne konkurence, da namreč svoj kapital umaknejo ter ga naložijo v kaki drugi, dobičkanosnejši panogi — ta izhod je tu izključen; kajti izgube in škode, ki bi jih povzročilo uničenje v teh velikanskih proizvodnih sredstvih ležečih vrednosti, bi bile naravnost kolosalne. Na drugi strani pa so razmere, ki ovirajo odločilno zmago drugega nad drugim, tu jako močno razvite. »Tu ne vlada samo veleobrat, ti kapitalno močni veleobrati si postajajo temveč zmiraj bolj enakovredni, tehnične in ekonomske razlike, ki bi posameznim izmed njih dajale v konkurenčnem boju kako premoč, zmiraj bolj ginevajo. **To ni nikakšen boj močnih s slabimi**, v katerih bi bili poslednji uničeni in bi se s tem prebitek na kapitalu v tej sferi odpravil (kakor se to baš dogaja v drugih industrijah), to je temveč **boj med enakimi**, ki ostaja lahko dolgo neodločen ter vsem borilcem (bojujočim se delom) nalaga enake žrtve. Ta podjetja morajo vsa skušati boj ustaviti, ker bi sicer ves velikanski kapital, ki tiči v vsakem posameznem podjetju, izgubil svojo vrednost. Razbremenitev te sfere z uničenjem kapitala je na ta način zelo otežkočena« (Hilferding: »Finanzkapital.«)

Tem izpremenjenim in z razvojem kapitalizma vedno močnejše nastopajočim razmeram je pripisati, da se je ideja svobodne konkurence, ki je dolga desetletja rojila po glavah industrijalcev, ki so jo liberalci tako vztrajno hvalili in povzdigovali kot edino zveličavno sredstvo za odpravo vseh socialnih krivic, v svojem fundamentu omajala. Kapitalisti so začeli na gospodarskem polju, na katerem so z njeno pomočjo dosegli najlepše uspehe in zmage, zmiraj bolj omejevati njeno učinkovanje. Boj vseh proti vsem, ki je »producente« oškodoval na korist konsumentom, ta boj je moral prenehati. Ne več

LISTEK.

AVETIS AHARONEAN:

Kos kruha.

Armenska povest.

Bil je mrzel, zelo mrzel januarski dan. Ako bi bil izpljunil, pa bi bil pljunev zmrznil v zraku. Bela je bila zemlja, beli zidovi in strehe biš, bela so bila zlasti drevesa ob cestah in na vrtovih — povsod je bila razprostrta bela snežna odeja, vse je pokrivala. Noč je bila ledeno jasna, zmrzli sneg je neprijetno škripal pod nogami neznansko naglo mimo hitečih. Nobenega solnčnega žarka; nebo je bilo pogreznjeno v megle. Vsled silnega mraza so se hlapci nenadoma zgostili v ivje in in so migotali po zraku. Celo vrane in predrzni vrabci niso frčali danes, proti svoji navadi, z vriščem in hruščem s strehe na streho, z dvorišča na dvorišče, da bi brskali po živežu. Sedeli so tupatam po zidu, tupatam na vejah drevesca, tiho, ubogi, stisnjeni drug ob drugem — silen mraz je bil tudi nje spravil skupaj. Iz vsakega kota vsake votline, vsake človeške kože, kjerkoli je dihala življenje, se je vil dim; ljudje so se borili proti mrazu, skušali so se ogreti, kakorkoli so mogli.

Čeprav je bilo že jutro, so bile ceste v N. vendar prazne in izumrle. Kdo bi bil mogel biti

tako nespameten, da bi bil pomolil ob tem strupenem mrazu glavo iz hiše? K večjemu tupatam so se prikazali kakor sence na tem ali onem koncu ceste ljudje, ogrnjeni s kožuhi ali plašči, zaviti do ust in nosu, pokriti z ivjem. Najbrž jih je pregnala iz prijetno gorkih stanovanj nujna sila. Šli pa niso korakoma, ampak so nehote leteli, skoro na vso sapo.

Ob tej uri sta se nenadoma pojavila čisto na koncu ceste dva majhna otroka po sedem in deset let. Ubožka sta bila tako suha, da bi bili lahko mislili: mrtveca sta, ki sta vstala iz groba. Skoro ju nisi mogel gledati drugače kakor z grozo. Obadva sta bila gologlava in z razkuštranimi lasmi, ki jih je pokrivalo ivje s svojimi cveti. Ivje se je nabralo tudi na njih obrvih in trepalnicah, kar je dajalo otrokoma nenavadno pomilovanje zbujujočo podobo. Nagoto njiju teles je le za silo krilo par mahedravih cap in komaj se je dalo uganiti, kaj naj bodo posamični deli njiju obleke, kaj so bile hlače, kaj srajca in kaj suknja.

Dečka nista bila iz N. ampak bila sta izselnika in sta prišla oddaleč, iz dežele, ki so jo bili oropali srce in omadeževali s krvjo, brez očeta, brez matere, brez mogočnega varstva... dvojce popolnih sirot. O svoji ubogi domovini, ki je bila plen ognja in meča, sta vedela uboga malčka zelo malo, ali pa sta morda vedela tudi

mного, pa nista ničesar pripovedovala. Dejala sta samo, da v tisti deželi mučijo in ubijajo ljudi, našega očeta in našo mater so nečloveški ljudje ubili drugega za drugim in midva siromaka sva ušla in kot izgnanca dospela semkaj.

Uboščka spita ponoči v hlevu bogaboječega moža. Tu je mnogo živali in gorko je tu... Najpreje sta poskusila, da bi spala v jaslih velikih bivolov, ti pa so se splašili, ko so zagledali dvojce nenavadnih teles in so prhali. Uboščka sta se zbala in zbežala v jasli majhnega, revnega telička, ki je bil tudi suh, tudi ubog, tudi žalosten, kakor obedve siroti. Mati uboge živali je bila prav kar umrla in nobene druge krave ni bilo, ki bi jo teliček sesal, zategadelj so ga hranili s senom, toda ni še mogel grizti, ni bil vajen tega, posamezno je jemat bilke, jih žvečil in zopet izpustil iz gobca. Vedno je bil lačen, gobec mu je visel, in od dne do dne je hujšal.

Nesrečniku je nesrečnik vedno tolažba. Osirotel teliček je rad gostoljubno sprejel osirotela dečka, spoprijaznilo so se in se vzljubili. In če sta ponoči obadva majhna sirotka v jaslih zaspala, objemavši drug drugega okrog vratu in tesno se stiskajoč, tedaj je položil tudi teliček svoj majhen gobček na rob jasli in je spal ter pihal svojo gorko sapo otrokom v obraz. Otroka sta bila zadovoljna, samo mlajši sirotek je ponoči večkrat skočil kvišku, kričal je stokal in jokal

svobodna in neomejena tekma, temveč skupno (vzajemno) postopanje na blagovnem trgu je konjunktura (1905.—1907.) razširilo ali prerence se je opustilo; na njegovo mesto je stopila **organizacijska oblika kartelov**.

Karteli so nastali šele v zadnjih letih. Sicer so obstojali že okrog leta 1830. in 1840. na Francoskem nekateri karteli, ali tako na Francoskem kakor pri nas v Avstriji in v drugih industrijalnih deželah je začelo kartelno gibanje šele v letih osemdesetih nevdržema in hitro napredovati. 1887. je bilo na Nemškem 70 kartelov, leta 1890., 137, leta 1905. skoraj 400. Sedaj pa se jih ceni že na 600 do 700.

Glavni impulz h kartelnemu gibanju je dala velikanska gospodarska kriza leta 1873. in po tej krizi nastala, dolgo trajajoča industrijalna depresija. Tako lahko rečemo, da je en del kartelov v gotovem smislu (namreč v profitovnem) rodila nujna potreba. Toda pregovor pravi, da prihaja pri jedi šele apetit. Čim ugodnejše so namreč karteli učinkovali na dobiček karteliranih podjetij, tem hitreje se je tudi v drugih industrijalnih panogah pojavljalo stremljenje, da bi si podjetniki z enakimi sredstvi zagotovili enake koristi. In pozneje bomo videli, da so bili taki podjetniki mnogokrat tudi primorani, pristopati kartelom. Na ta način nastajajo karteli tudi v časih ugodne gospodarske konjunktura. V Avstriji, n. pr. se je v letih najboljšje konjunktura (1905.—1907.) razširilo ali presnovalo 10 kartelov, 37 kartelov pa se je na novo ustanovilo.

Karteli dosegajo na različne načine svoj namen, ki je pred vsem ta, da odpravijo konkurenco in s tem kapitalov profit kolikor mogoče dvignejo. To skupno lastnost imajo vsi karteli, da če le mogoče, **vse tekmujoče podjetnike strnejo v eno falango**. Nikakor pa se to načelo ne da zmiraj popolnoma udejestviti, ker pri obsežnosti današnjih državnih in gospodarskih torišč vsak podjetnik ne more konkurirati s kakim poljubnim podjetnikom. Dostikrat zadoštuje, da se **podjetniki gotovih industrijalnih okrajev** združijo v kartel. Rensko-Westfalski in Gornje-šlezjski rudniki si n. pr. samo v jako omejeni meri lahko konkurirajo, tako da zadoštuje za odpravo konkurence po en kartel v vsakem okraju. Čim manjše vozne stroške prenaša kak produkt in čim manj je produkcija nakopičena, temveč bolj ali manj **lokalnih** kartelov lahko eksistira drug poleg drugega. Tudi brez edinstvenega skupnega kartela se lahko onemogoča svobodna konkurenca. To izhaja že iz dejstva, da je bilo leta 1905. v nemški opekarški industriji 132 kartelov.

Skupno je nadalje kartelom to svojstvo (to izhaja že iz njihovega namena), **da jemljejo podjetnikom en del** — ne vso — **njihove samostojnosti**; da en del funkcij, ki bi jih izvrševal izoliran podjetnik, na gotov način določijo že v kartelni pogodbi ali pa prenesejo na poseben

organ, ki ima v okvirju gotovih meja delovati in odločevati v smislu kartelovanih smotrov. Karteli se lahko po tem delijo, koliko podjetniške samostojnosti podreajo kartelnim pogodbam, oziroma kartelnim organom; **kajti čim mogočnejši je kartel napram svojim članom, tem boljše lahko izpolnuje svojo nalogo**.

Kot prvo in najprostejšo obliko (po razmerju njihove moči in oblasti) lahko imenujemo **kondicijske kartele** (Konditionenkartelle), katerih svrha je določanje prodajnih pogojev. Regulirajo se torej kreditni roki, način in višina popustov (rabatov), vprašanje, kdo ima nositi stroške za zapečavanja, transport itd. — Druga stopnja kartelov so **karteli za določanje cen** (Preiskartelle). Ali tudi ti karteli ne dosegajo še prav svoje svrhe. Kajti cena je odvsna od razmerja ponudbe in povpraševanja na trgu; ceno se lahko šele takrat obvlada, ako ima kartel vsaj ponudbo v rokah ter jo lahko poljubno regulira. Obseg produkcije pa je pri kartelih za določanje cen pripuščen posameznim podjetnikom. Zategadelj posamezni podjetniki, ako jim kaže, dostikrat prekršijo kartelno pogodbo ter prodajajo za nižje cene, samo da lahko več proizvajajo. Kartel mora torej stremeti za tem, da bo določal tudi obseg produkcije: koliko sme proizvajati ta ali oni podjetnik. Iz tega stremljenja nastaja takozvani **produkcijski kartel** (Produktionskartell). Če se hoče pa produkcijo tudi v resnici kontrolirati in zabranjevati, da se krši kartelna pogodba, potem je najboljšje in najpametnejše, da se odpravi vsakoršen direkten stik posameznega podjetnika z njegovimi odjemalci, da sprejema tekoče naredbe **poseben urad** (kartelni urad), ki razdeljuje potem naročbe po kvotah, po katerih so posamezni podjetniki udeleženi na skupni kartelni produkciji. Na ta način se ne omogoča samo temeljita kontrola nad obsegom produkcije, **s tem je tudi izstop iz kartela zelo otežkočen**. Ako kdo izstopi iz kartela, si mora poiskati nove zveze z odjemalci, nove trge itd. Razume se, da se tak poskus tudi lahko ponesreči ali pa zahteva vsaj precejšnje žrtve. — Tak produkcijski kartel imenujemo navadno **sindikato**. — Druge vrste kartel je zopet **krajevni kartel** (Rayonnierungskartell), ki določuje, kje in kam sme ta ali oni podjetnik prodajati svoje izdelke; ki torej vsakemu podjetniku odkazuje gotovo tržno področje in na ta način onemogoča vsakoršno medsebojno konkurenco. — To so najvažnejše vrste kartelov.

Visoko razviti karteli so precej komplicirane organizacije. Primerja se jih z republikami: saj imajo svojo **represntativno ustavo** — občni zbor članov; **parlamentarno ministrstvo** — direktorij; **voljenega prezidenta** — predsednika; svoj **upravni organ** — prodajni urad; svoj kontrolni organ — nadzorstvo; svoje finančno ministrstvo — vplačilni urad (vplačilnica). Celotno prisego na ustavo imajo — v obliki kavcije!

ter tožil zbudivši se starejšemu bratu, da prihajajo, ga jemljejo proč in ga ubijajo... V temi hleva se je bal strahov in zlih duhov. Brat ga je potem objel tesneje, ga pomiril in zopet ju je zazibal spanec.

V hlevu jima je bilo dobro, prav dobro; bil je gorak. Zjutraj sta vstala zgodaj, in v zahvalo za užito gostoljubje sta otrebila, očistila in osušila najprej telička, poljubovala sta ga in potem sta spravila gnoj izpod drugih živali in stekla ven, da se potikata po cestah... prosjačita za kruh... Tako sta živela in sta bila zadovoljna. Ni bilo zasledovalcev.

Tudi že popreje sta romala skoro vsak dan po cestah. Prebivalci so ju videli vedno v istih capah, vedno bosa, gologlava in razkuštrana kakor danes, ali niti enemu se ni zbudila vest. Ah, vreme je bilo vendar gorko in sirote postajajo tudi nesramne, saj žive od prosjačenjaaa kruh, so mislili in pomirili svojo vest. Toda danes? Široti sta bili zopet na cesti in to je bilo strašno. Neznosno mrzlo je, celo mladič kače ne bi smel ostati ob takim mrazu zunaj; to je usmiljenja vredno, so si mislili mimoidoči. Ah, kako sta bosa in letita drgetajoč, čemu sta morala danes na prosto! Ah, nadležnika!

„Oj, oj, poglej ju vendar,“ je dejala v kožuh zagnjena, debela postava svojemu spremniku in kazala na obedve mimoidoči siroti. „Ah, hudo

je človeku, vroče mi prihaja, kako drgetata, moj Bog, čemu sta prišla iz svojega gnezda.“ In v srcu si je želel, da bi siroti ne bili prišli ali da bi ju vsaj ne bil videl tako drgetati. To ni nobena šala, človek si skvari opodansko kosilo. Ako mi prideta za mizo na misel, se mi bo jed ustavljala, si je mislil in grbančil obraz.

Drugi je opazil, da se zbuja njegovemu prijatelju vest in poskušal je, da ga spravi iz tega neprijetnega položaja.

„Ah kaj, brez potrebe se vznemirjaš vsled njiju, prijatelj, vajena sta temu, preneseta to. Seveda kaj drugega bi bilo, kar nas Bog varuj, ako bi se pripetilo mojim ali tvojim otrokom kaj takega. Veš, ako pošlješ zdaj mojega Ozika čeprav z odejo ven, zmrzne na cesti, veruj mi, zmrzne. Pri teh je to kaj drugega, ta dva preneseta to.“ To je bilo pametno povedano, debela postava in njen spremljevalec sta šla mimo.

Širotko pa sta romala po cestah in se nista prav nič čudila, da sta bila ob tem neznosnem mrazu zunaj, medtem ko se ni pokazal noben otrok njune starosti. Vedela sta samo, čeprav je bilo zelo mrzlo, čeprav sta bila napol naga, bosa in razoglava, da morata do vrat, da poprosita za kruh. Bila sta lačna, od včeraj opoldne nista bila ničesar jedla.

„Ah Galo, kako je mrzlo, ah,“ je dejal mlajši, bližal je svoje skrčene, brezčutne prste

V kartelih so si dali industrijalci konstitucijo. Ali vsekakor: jako absolutistično konstitucijo. Da utrdijo oblast podjetnikov nad njihovimi »podložniki«, da še bolj nego dosedaj izkoriščajo in odirajo, v ta namen so nastali karteli.

Stavke in izpori v letu 1910.

Leto 1910. pokazuje proti prejšnjemu letu prirastek na stavkah. V Avstriji je bilo to leto 657 stavk (proti 580 stavkam v letu 1909) s 55.474 (61.978) stavkujočimi v 2888 (1741) obratih, v katerih je bilo zaposlenih 108.464 (108.641) delavcev. Med temi obrati je bilo 761 (646) veleobratov.

Po njihovi razdelitvi na posamezne upravne pokrajine pade na Češko 382 odstotkov (359 odstotkov), na Nižje Avstrijsko 244 odstotkov (226 odstotkov) vseh stavk, na Galicijo 85 odstotkov (67 odstotkov) in na Moravsko 78 odstotkov (98 odstotkov) vseh stavk, na ostale kronovine odpadejo še nižji odstotki.

V obratih, v katerih je prišlo do izporov, je 511 odstotkov (575 odstotkov) tam vposlenih delavcev ustavilo delo. Pri tem je bilo udeleženih 46.950 (53.337) moških delavcev in 8524 (8641) delavk.

50.621 (56.988) delavcev je zopet pričelo delati, 1843 (2146) je bilo odpuščenih, 3010 (2844) jih je prostovoljno zapustilo obrate. Na mesto odpuščenih delavcev je bilo 2477 (2561) oseb na novo sprejetih, 8640 (4553) zaposlencev je bilo primoranih v tistih obratih, v katerih je bila izbruhnila stavka, ustaviti delo.

Izmed 657 stavk leta 1910. jih je odpadlo na stavbinsko obrt 110 (87) na tekstilno industrijo 76 (83), na lesno in kavčukovo industrijo 75 (51) na kovinarsko stavko 69 (39), na kamnarsko, glinasto in steklarsko industrijo 68 (74), na industrijo oblek in snažilnega blaga (Putzwarenindustrie) 58 (45), na izdelovanje strojev, aparatov, inštrumentov in transportnih sredstev 52 (27) stavk, ostale stavke padejo na celo vrsto ostalih strok.

Po svojem pričetku odpade 238 (190) na spomlad, 203 (197) na letni čas, 132 (118) na jesen in 84 (75) na zimo. Tozadevne številke za stavkujočje so: 16.920 (21.169) za spomlad, 17.106 (21.760) za letni čas, 14.762 (12.542) za jesen in 6686 (6507) za zimo.

Najdaljša stavka je trajala 480 (350) dni. Povprečno pa so stavke trajale 201 (157) dni.

225 odstotkov (155 odstotkov) vseh stavk leta 1910. je bilo skupinskih stavk, to je takih stavk, ki so zadele naenkrat več podjetij, 775 odstotkov (845 odstotkov) pa je bilo posameznih stavk, to je takih stavk, ki so se omejile na eno samo podjetje. Od udeleženih delavcev jih odpade 36 odstotkov (211 odstotkov) na skupinske stavke in 64 odstotkov (789 odstotkov) na posamezne stavke

k posinelim ustnicam ter cepetal z nogami po snegu.

„Da, Mato, zelo mrzlo je, bolečina prodira človeku noter do srca, pojdi, naglo.“

„Ah, hlev je bil gorak,“ je nadaljeval deček ihteč in žalostne solze so mu visele s trepalnice, toda zmrznilo so in niso kopnile.

„Res je bilo gorko, toda midva sva vendar lačna, kaj naj počneva?“

Malček je molčal, ugriznil je v ustnice in dihal v prstke, hu, hu.

Ustavila sta se pred velikimi vratmi, ki so bila odprta. Sredi dvorišča je ležal velik pes, ves stisnjen vsled hudega mraza. Ni opazil otrok, ki sta strahoma roko v roki s plahimi koraki stopila na dvorišče. Ko sta napravila par korakov, sta opazila strašnega psa. Starejši je obstal in se ni upal dalje.

„Mato, pes grize, vrniva se.“

„Ah, tako sem lačen, zebe me, kam naj še greva“, je mrmral malček. „Tu stanuje bogat mož, izprosiva kos kruha in odhitiva nazaj v hlev, tako mrzlo je in vsa trda sva.“

Šla sta še par korakov in upala, da prideta brezslušno mimo psa in dospeta do hiše. Toda škripanje snega je predramilo psa. Dvignil je glavo kvišku, opazil razcepana otroka, poskočil je togotno in skočil na oba. Zavedajoča se ne-

Izmed strokovnih stavk v letu 1910. bi bile posebej omenjati sledeče: Stavka steklobruscev v političnih okrajih Turnava (Turnau) in Semil na Češkem v 53 obratih s 1776 zaposlenimi in 1738 stavkujočimi delavci, stavka zlatarjev in srebernarjev v Pragi in okolici s 465 zaposleni in 445 stavkujočimi delavci, stavka v 60 kolarah (kolarska obrt) v Lvovu z 225 zaposlenimi in 134 stavkujočimi delavci, stavka v 75 mizar-skih delavnicah v Črnovicah z 258 zaposlenimi in 241 stavkujočimi delavci, stavka v 7 delavnicah tkalske obrti v političnem okraju Asch s 550 zaposlenimi in 520 stavkujočimi, stavka v približno 400 krojačnicah v Gradcu z 800 zaposlenimi in 620 stavkujočimi, stavka v 17 pekarnah Dunajskega Novega mesta z 99 zaposlenimi in 43 stavkujočimi, stavka v 77 delavnicah slikarske obrti v Krakovem s 442 zaposlenimi in 258 stavkujočimi in končno stavka v 37 delavnicah grafične obrti deških delodajalcev na Češkem s 1151 zaposlenimi in 555 stavkujočimi delavci.

508 (434) stavk je bilo napadalnih, 81 (101) pa obrambnih stavk, 68 (45) konfliktov se v tem pogledu ne da določiti.

Povodi so bili v letu 1910. v splošnem isti nego v prejšnjem letu. Ponajveč je bila nezadovoljnost s plačami vzrok stavkami in sicer v 416 (327), torej v 63,3 odstotkih (56,4 odst.) slučajev.

Temu primerno so bile med zahtevami na prvem mestu mezdne zahteve.

Mezdne zahteve sploh so se stavile 508 (415)-krat v 2445 (1495) obratih in sicer od strani 45.928 (50.990) stavkujočih delavcev. Pri tem se je šlo v 20 (28) slučajih z 999 (5726) delavci za ohranitev obstoječih plač. Za zvišanje dnevnih plač in akordov se je 459 (369)-krat borilo 41.903 (46.514) delavcev in sicer v 95 (71) slučajih s popolnim, v 240 (178) slučajih z delnim uspehom, v 124 (120) slučajih pa brez uspeha.

Zahteve, izdajajoče delovni čas so bile stavljene v celem 226 (168)-krat in sicer od strani 21.268 (17.036) stavkujočih delavcev. Pri tem je bilo poglobitno vprašanje skrajšanje dnevnega delovnega časa. Skrajšanje dnevnega delovnega časa je 163 (120)-krat zahtevalo 15.280 (12.438) delavcev in sicer 62 (42)-krat s popolnim, 34 (25) krat z delnim uspehom, 67 (53)-krat pa brez uspeha.

Zahteve glede organizacije so bile stavljene v celem 260 (246) krat od strani 27.144 (28.688) stavkujočih delavcev in sicer 78 (91) krat s popolnim, 57 (42) krat z delnim uspehom, 125 (113)-krat pa brez uspeha. Ponajvečkrat se je zahtevalo priznanje delavskih zastopstev oziroma zaupnikov in sicer 101 (81) krat od strani 11.689 (11.414) stavkujočih delavcev, 47 (33)-krat s popolnim, 5 (2)-krat z delnim uspehom, 49 (46) krat pa brez uspeha.

Izmed drugih zahtev so najvažnejše tiste, ki se nanašajo na delovni, oziroma na službeni red. Te zahteve so bile 153 (117) krat

varnosti sta uboga otroka kriknila, objela drug drugega in počepnila v sneg. Tako se branijo otroci in ženske, ki beračijo, proti napadom psov. Človek bi mislil, da hočejo te slabotne stvari zbuditi v srcu živali sočutje s tem, ker se pokažejo premagane. In res, pes je obstal, jeza živali se je poglobila spričo sirot brez zavetja. V majhni oddaljenosti je legel, glavo na tacah, kakor da bi hotel stražiti obadva revčka, da ne vstaneta in ne pobegneta. Bil je pretresljiv prizor, ki je ganil do solz. Obadva bosa, v capah drgetajoča otroka in razoglava, s posivelimi ustnicami in oteklimi medsebojno sklenjenimi rokami sta sedela tesno drug ob drugem v snegu in jokala. Po mrzlem zraku je migotalo ivje in v vrtincih padalo na njiju razkuštrane lase. Besni pes je legel renče ob dečkoma, zdelo se je da čaka, ali ubožka vstaneta ali ne, da plane nanju in ju raztrga na kosce. Nikogar ni bilo na dvorišču. Otroka sta neprestano jokala z obupnim plačem in kričala. Z očmi, polnimi groze, sta se ozirala zdaj na psa zdaj proti hišnim vratom, odkoder sta pričakovala pomoči. Končno so se škripaje odprla vrata in na pragu se je pojavila ženska.

„Kos kruha!“ sta kriknila otroka obenem s trepetajočim glasom.

„Nesramna pobalina, saj sem rekla, da sta tadva“, je godla ženska, šla je noter, prinesla

stavljene od 19.956 (18.599) stavkujočih delavcev in sicer 58 (55)-krat s popolnim, 43 (19) krat z delnim, 52 (43) pa brez uspeha.

V splošnem je zvršilo 114 (124) stavk s popolnim, 339 (254) z delnim uspehom, 204 (202) stavk pa brez uspeha za stavkujoče. Tozadevne številke v odstotkih so: 17,6 odstotkov (21,4 odstotkov) za popolni, 51,6 odstotkov (43,8 odstotkov) za delni, 31 odstotkov (34,8 odstotkov) pa za nikakšen uspeh.

Izmed stavkujočih delavcev je doseglo najmanj 5523 — 10 odstotkov (8645 — 13,9 odstotkov) popolen, najmanj 11.921 — 21,5 odstotkov (19.782 — 32 odstotkov) pa nikakšen uspeh, 30.030 — 68,5 odstotkov (33.551 — 54,1 odstotkov) delavcev pa je bilo udeleženih na stavkah, ki so imele delen uspeh za stavkujoče.

Vsled uspešnih stavk so se zvišale mezde od 2 do 50 odstotkov (od 2 do 55 odstotkov), delovni čas pa se je skrajšal od 10 minut do 4 ur (5 minut do 2 ur) na dan.

Približna ocena pokazuje za stavkujoče delavce nad 3 milione kron izgube na zaslužku; število zamujenih delovnikov povodom stavk pa znaša kakor prejšnje leto 1 mil. dni.

Izporov je bilo 19 (29) v 246 (741) obratih z 20.350 (22.135) zaposlenimi in z 19.292 (18.165) izprtimi delavci. Izmed izprtih delavcev jih je bilo 19.010 (17.222) zopet sprejetih v delo, 161 (775) je bilo trajno odpuščenih, 121 (168) se jih ni več oglasilo na delo. Na mesto odpuščenih sta bila 102 (127) delavca na novo sprejeta.

Najobsežnejši izpor je bil na Češkem, kjer so nemški delodajalci v 27 grafičnih obrtih izprli od 871 zaposlenih 525 delavcev skozi 178 dni in sicer radi stavke v 37 istovrstnih obratih čeških delodajalcev.

Samo po sebi ujemno pretaka podjetniško časopisje krokodilove solze nad tem poročilom. Gospod dr. Sudek je v „Arbeitgeber-Zeitung“-i izračunal, da se je v poslednjih desetih letih vsled stavk zamudilo 100 milijonov delavnih ur. Ako se računa ura po 40 vinarjev, pomeni to za narodno gospodarstvo izgubo 40 milijonov kron. Da se je teh 40 milijonov izgubilo samo zategadelj, ker podjetniki v svoji trdovratnosti in zakrknjenosti niso hoteli upoštevati niti najprimitivnejših potreb in zahtev delavcev, tega g. dr. Sudek seveda ne pove. Takisto zamolčuje ta podjetniški „ekonom“ tiste narodno-gospodarske izgube, ki jih povzročajo frivolni izpori. Ali pa to morda ni nikakšna izguba za narodno gospodarstvo.

Sicer pa bi bilo zelo hvaležno delo za gospode, ako bi si enkrat zračunali, koliko stotin milijonov ur se izgubi vsled prekinjenja dela, reduciranja obratov in vsled brezposelnosti. Brezdvomno bi po tej poti prišli do veliko večjih števil.

Opomba. Številke v oklepajih se nanašajo zmiraj na prejšnje leto, torej na l. 1909.

Uredništvo.

kos kruha, ga dala preplašenima otrokoma in se vrnila v hišo.

Otroka sta posegla po kruhu in medtem ko sta hotela naglo zbežati skozi vrata, je pes planil za njima in nanju, zgrabil je malega sirotka za nogo in ga mesaril s besnim gobcem. Preplašeni otrok je kričal in padel na obraz s kruhom v roki, medtem ko je starejši zmeden obstal in plakal, ker ni vedel, ali naj gre na pomoč ali naj zbeži. Hišna gospodinja je prihitela in prepodila besnega psa. Ko je prijela majhnega sirotka za roko in ga dvignila, je otrok bolesto zastokal. Ostri zobje živali so mu razmesarili njegovo majhno nogo. Kri je kapala iz rane in se razlivala po snegu. Otrok je držal roko na nogi in roka se je barvala s krvjo. Strahoma jo je potegnil k sebi, gledal nanjo in na ranjeno nogo ter pričel še bridkeje ihteti. Kljub temu se je sklonil, pobral kos kruha in sledil stokajoč ter šepetajoč svojemu bratu. Kri je še vedno kapala iz noge in obadva sta zaihtela, kadarkoli sta opazila rdeče kaplje. Toda sestradana, drgetajoča otroka sta si razdelila okrvavljeni kruh in odšla dalje.

Pač ni bil izlepa kupljen kos kruha za tako drago cenol

Cene premogu in rudarske plače.

Agrarni obroč je sklenjen. Meščanske stranke so glasovale v parlamentu proti predlogom, ki so zahtevali, da se ljudstvo preskrbi s ceninami živili. Torej ostane pri tem: meščanski ljudski zastopniki so z malimi izjemami tega mnenja, da mora delavsko ljudstvo še nadalje garati vsled neznosne druginje najhujših življenskih potrebščin. Pri tem pa meščanska gospoda kriči: „Držite tatu!“ — samo da bi s tem krikom izbrisala sledove svojega nasprotstva proti delavskemu razreču.

Kjerkoli so agrarci in njih pomagači prisiljeni, da se morajo zagovarjati zaradi svoje protidelavske politike, hočejo ti tiči zvaliti vso krivdo na — delavstvo samo. Da so delavci krivi druginje, je seveda debela laž, ki vsled tega meščanski in agrarni gospodi prav nič manj pravne pride. To je tudi samoposebi razumljivo, kajti s to lažjo zastopajo svoje razredno stalšče. V avstro-ogrski delegaciji je n. pr. dejal nemško-nacionalni agrarec Herzmansky dne 8. novembra 1910: „Poljedelci (Ta beseda je nesramna potvora, za katero se skrivajo veleagrarci! Opomba ured.) so nedolžni druginje. Pač je krivo zvišanje vse delavskih plač, kar izsilijo socialni demokratje vsled strahovlade s stavkami.“

Ta podli agrarni izliv so industrijski podjetniki takoj hvaležno poplačali. Kajti kjerkoli gre proti delavcem, fabrikanti in rudniški podjetniki ne smejo manjkati. Da izrazijo skupnost svojih interesov z agrarnimi interesi, je takoj pisalo njih glasilo „Arbeiter-Zeitung“: „Vsled stremjenja delavstva, da bi manj delalo, a več zaslužilo, se seveda podražujejo vsi izdelki, ker hočeta odvaliti raz sebe višjo plačo izdelovalec kakor tudi prekupevalec.“

Dokaza za to trditev agrarci in Industriji niso povedali. Zdaj pa stopa na bojišče tudi glavno glasilo industrijcev „Die Industrie“. Povod k temu ji je dal druginjski odsek državnega zbora s svojo debato o premogovnem vprašanju. Rudniški gospodje so namreč strahovito razjarjeni, da se je govorilo v druginjskem odseku tudi o oduštvu s premogom. Že v druginjskem odseku je vladni zastopnik usmiljeno vzel pod svoje varstvo premogovne oderuhe in se trudil dokazati v potu svojega obraza, da se godi gospodom rudniškim izkoriščevalcem v resnici prav slabo. In zdaj je prišla še „Die Industrie“ in hoče braniti rudniške posestnike. Priobčila je članek o razmerah severozahodnega češkega rudniškega okrožja za rjavi premog, nad člankom stoji mnogo obetajoč napis: „Napačne misli druginjskega odseka v premogovnem vprašanju.“ Z navedenim člankom se je pečal naš bratski list „Glück auf“ v toliko, kolikor se nanaša na številke. Ker pa ne tiče druginjskega odseka debata v enaki meri vseh avstrijskih rudarjev in ker si je kupčija s premogom po vsej Avstriji enaka, zato so izvajanja „Glückauf-a“ prav tako zanimiva za slovenske kakor za rudarje v omenjenem okrožju. Zategadelj jih podajamo v naslednjem tudi našim slovenskim rudarjem.

Rudniški gospodje hočejo seveda dokazati, da cene premoga niso poskočile. V ta namen navajajo primerjalne številke z ozirom na premogovne cene. Po teh številkah je mosteški premog: v letu 1900 kos 87 v., sredina 85 v., oreh I. 75 v., oreh II. 63 v., oreh III. 47 v., v letu 1911 kos 84 v., sredina 82 v., oreh I. 73 v., oreh II. 62 v., oreh III. 51 v.

Na podlagi teh podatkov izvaja industrijsko glasilo, da „je premog cenejši kakor pred 10 leti, kljub temu, da so se plače zelo povišale in da zahtevajo socialno-politična bremena ogromnih prispevkov.“

Podatkov o uradno dognanih povprečnih cenah rjavega premoga na severozahodnem Češkem za leto 1911 še nimamo, pač pa je gotovo že danes, da povprečne cene ne bodo manjše kakor so bile leta 1900. Zategadelj hočemo primerjati povprečne cene v letih 1900 in 1910. In rezultat tega primerjanja je ta, da je poskočila v mosteškem revirju povprečna cena premogu od 47,20 vinarjev na 49,37 vinarjev. Poskočitev znaša torej 4,6 odstotkov. Industrijsko glasilo trdi, da so cene padle; uradni podatki pa trde ravno nasprotno.

Obenem nas tudi zanima trditev, da so plače od leta 1900 pomembno poskočile in da socialno-politična bremena povzročajo silno mnogo potroškov. S to trditvijo hočejo izkoriščevalni gospodje zbuditi domnevo, kakor da bi bili rudarji krivi podražena premoga, ker se bore za višje plače. Ta trditev gospodov rudniških podjetnikov je čisto navadna izmišljotina. Pač pa je res, da so se v sev.-zah. češkem okrožju rjavega prnemoga stroški za pridobitev enega meterskega stota v letu 1910 znižali za 1.11 odstotkov v primeri z letom 1900. V čem obstoja torej pomembno povišanje plač, ki ve o njem poročati „Industrija“.

S socialno-političnimi „bremenii“ se hočemo ob drugi priliki pečati. Za danes omenimo samo toliko: Gospodje naj nikar ne mislijo, da bodo s svojimi lažmi okanili poznavatelje razmer!

Izbruh „Industrije“ proti rudarjem hočemo poplačati z zanimivimi podatki o plačilnem deležu delavcev in rudniških lastnikov na produkcijski vrednosti.

V rudarskih okrožjih Komotava, Mostec in Teplice odpade na enega delavca v letu 1891 produkcijska vrednost v K 1784, povprečna letna plača v K 988, razlika med plačo in produkcijsko vrednostjo K 760, delež na produkcijsko vrednost v odstotkih rudarji 56.52, podjetniki 43.48; v letu 1910 produkcijske vrednost v K 2957, povprečna letna plača v K 1241, razlika med plačo in produkcijsko vrednostjo K 1716, delež na produkcijski vrednosti, v odstotkih rudarji 41.97, podjetniki 58.03.

Te številke govore z vso jasnostjo. Gospodje premogovni lastniki so napravili krasne dobičke! In lažejo naj še nadalje, da „višje plače“ rudarjev podražujejo premog, kdor pozna razmere, jim ne bo sedel na limanice!

Za rudarje v državni službi.

V prvi polovici tega meseca se je pečal pododsek za zadeve državnih delavcev pod predsedstvom poslanca sodruga Glöckla kakor tudi plenum odseka za državne uslužbence z rudarskimi vprašanji. O tem podajamo naslednje zanimivo poročilo:

Seksijski šef Homan iz ministrstva za javna dela opozarja, da ima država v svoji službi 7400 rudarjev. Njih plače so se v letih 1905 do 1910 pogosto povišale. »Kljub temu« namerava ministrstvo za javna dela pripraviti rudarjem še nadaljne ugodnosti.

Leta 1906. je bilo v državni službi 7609 rudarjev, ki so dobili 6,670.717 kron letne plače; leta 1910. pa 7482 delavcev s 7,914.427 kron.

V skupini kopačev in voznikov so poskočile plače od leta 1906. do 1910. za rudarja na ših

v Mostecu	od K 5.48 na K 5.80
v Idriji	od K 3.23 na K 3.32
v Kirschbuechlu	od K 3.66 na K 3.75
v Rajblu	od K 3.36 na K 3.39
v St. Joachimsthalu	od K 3.10 na K 3.27

Povprečni letni zaslužek je za		
	solnega delavca	rudarja
1906	K 694	K 807
1908	K 831	K 1025
1909	K 864	K 1036
1910	K 927	K 1064
1911	K 1034	K 1113
1912	K 1034	K 1143

Pri vseh državnih rudnikih sta 202 hiši s 729 strankami; 9.47 odst. vseh državnih delavcev stanuje v državnih stanovanjih. Za gradnjo novih hiš je določenih za leto 1911. 33.000 kron in za leto 1912. 153.000 kron.

Bratovskoskladnične razmere so pogosto dajale povod za tožbo. Vlada se pripravlja, da preosnuje pokojninske razmere pri državnih rudnikih; ukreniti hoče koliko možno enotno uravnava. Napram predlogu dr. Stumpf-Glöckel o izboljšanju pokojnine za starost, morem izjaviti, da so poizvedbe že celo napredovale. Zdaj dobivajo stari penzionisti

	najmanj	največ
Celje	K 266.—	K 466.—
Idrija	K 238.56	K 827.74
Klausen	K 156.—	K 698.88
Rajbl	K 99.96	K 611.52
St. Joachimsthal	K 97.32	K 504.—

Obravnavajo se naslednji predlogi:

1. Izenačenje plačilnih normalij pri različnih državnih rudnikih naj se izvede kar najhitreje.

2. Za stare upokojece naj se uravnajo pokojninski prejemki z ozirom na nove plačilne postavke in naj se prilagodi njih pokojnina povišanim plačilnim postavkom.

3. Državnim rudniškim delavcem naj se prizna 35letna službena doba. Prekinjene službe brez delavčeve krivde naj se ne vpošteva.

(Konec.)

Strokovni pregled.

s Nad poldrug milijon več dobička. Dne 12. minulega meseca je imel upravni svet alpske montanske družbe posvetovanje, kjer so si gospodje poročali o stanju produkcije v prvih treh četrtletjih. Gospodje so bili zadovoljni, ker so napravili v primeru z isto dobo prejšnjega leta za 1.6 milijona kron več produkcije. To pa zategadelj, ker je bilo mnogo več povpraševanja in je šla kupčija dobro izpod rok, plače delavstvu pa so ostale neizpremenjene! Iz tega se delavci zopet lahko uče, da kapitalistična gospoda nikdar prostovoljno ne izboljša delavcem položaja, čeprav bi jim ga lahko, ampak da si morajo delavci slehrno mrvico izboljšanja šele priboriti. Za podpredsednika so izvolili češkoga kralja železa Kestraneka. Torej se nemški in češki kapital lepo bratita. Saj je že znana storija, da neha med našimi nacionalnimi kričarji vse sovraštvo, ako so v nevarnosti njih interesi in se da to nevarnost odstraniti, če si sežejo lepo v roke! Zato pa se morajo tudi delavci boriti proti mednarodnemu kapitalizmu v mednarodnih in medverskih organizacijah.

Dopisi.

d Zagorje. (20 letnica prvega delavskega gibanja) V nedeljo, dne 7. januarja ob 3. uri popoldan se vrši v dvorani g. Michelčiča na Toplicah javen društveni shod z dnevnim redom: Pred 20 leti in sedaj. — Sodrug! in sodružice! Prihitite v obilnem številu na ta važni shod!

Razne stvari.

r Prvi socialno demokratični parlament na svetu. Pred kratkim so bile volitve v zakonodajalni zbor turinške države Schwarzburg-Rudolstadt, ki meri približno desetino kranjske dežele in ima tretjino kranjskega prebivalstva. Od 16 mandatov so si socialni demokratje osvojili 9 mandatov in s tem pridobili večino v zakonodajalnem zastopstvu.

L. Jax & sin

Ljubljana

Dunajska cesta št. 17

priporoča svojo bogato zalogo

šivalnih strojev

za rodbino in obrt.

Pisalni stroji „Adler“.

Vozna kolesa.

Ceniki zastoj in franko.

Josip Kremžar

Ljubljana

Gledališka stolba št. 3

izdeluje domači brinjevec, borovničevce, hruševo in slivovo žganje ter vinski tropinovec.

Priporoča svoje izdelke po najnižjih cenah. Postrežba točna!

Rupert Novak

I. koroška izdelovalnica godal

Ebenthalerstraße
Nr. 3.

Celovec.

Ebenthalerstraße
Nr. 3.

Ustanovljena l. 1874., odlikovana z
bronasto medaljo l. 1885., s srebrno
medaljo l. 1911.

Ustanovljena l. 1874., odlikovana z
bronasto medaljo l. 1885., s srebrno
medaljo l. 1911.

priporoča harmonike s finimi jeklenimi glasnicami (Stahlstimmen) in krepkimi basi. Popravila vseh vrst se najceneje računajo. Izmenjavajo se tudi stare harmonike proti novim.

**Konsumno društvo rudarjev
v Hrastniku**

priporoča

svojo bogato zalogo
špecerjskega in manufakturnega blaga, kakor tudi čevlje za otroke in odrasle.

Vse po jako nizki ceni.

Delavci! Dolžnost Vaša je, da podpirate svoje podjetje. Član lahko postane vsak.

Izdelovanje drož.

Edina narodna tvrdka te stroke opremljena z najnovjšimi stroji. Gospode pekarje, molarje in trgovce vabim, da poskusijo drože domačega izdelka. Od štirih kilogramov naprej pošiljam po pošti franko.

Prva ljubljanska izdelovalnica
žitnih drož.

Maks Zalokar,
Ljubljana.

prijatelj moj.

Gre na vsako pot z menoj!

Ker se večkrat z njim krepčam,
Vedno zdrav želod'e imam!

Najboljše krepčilo želodca!

Sladki in grenki.

Pazite na pristnost!

Posebno na kolodvorih!

Postavno varovano.